

KOLORYT
ZIEMI SUWAŃSKIEJ

THE COLOURS OF SUWAŁKI REGION

POWIAT SUWAŃSKI

Autor tekstów / Author of the text:

Hubert Stojanowski

Autorzy fotografii / Authors of the photographs:

Jarostaw Borejszo, Waldemar Brzeziński, Jan Czerniecki, Ewa Magdalena Drucis, Marek Giersa, Adam Januszewicz, Lech Krzysztofiak, Piotr Malczewski, Krzysztof Mierzejewski, Wojciech Misiukiewicz, Wojciech Pajqk, Artur Pieryni, Hubert Stojanowski, Stanisław J. Woś, zdjęcia ze zbiorów Starostwa Powiatowego w Suwałkach

Tłumaczenie angielskie / English Translation:

Zdzisław Dudek

Korekta / Correction:

Zdzisław Dudek

Projekt publikacji – skład i druk / Publication layout and print:

Xpression Drukarnia Studio Graficzne www.xpression.com.pl

© Powiat Suwalski & Xpression Marceli Łankiewicz, Suwałki 2015

ISBN 978-83-926944-6-5

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ RYBACKI

ZRÓWNOWAŻONY RAZEMÓ SEKTORA RYBOLÓWSTWA
I NADBRZEŻNYCH OBSZARÓW RYBACKICH

Operacja pn. „Zwiększenie atrakcyjności Powiatu Suwalskiego poprzez organizację miejsc aktywnego wypoczynku”
współfinansowana przez Unię Europejską ze środków finansowych Europejskiego Funduszu Rybackiego zapewniającą inwestycje w zrównoważone rybołówstwo.

Koloryt ziemi suwalskiej

Koloryt ziemi suwalskiej, to historia i kultura, którą tworzą ludzie, kręte rzeki i liczne jeziora, lasy i otwarte przestrzenie. Do tego seria barw, a wszystko to rozrzucone niebanalnie w krajobrazie. Brzmienie nazw miejscowych może także zachwycać: Samle, Dowcień, Klonek, Ślepiec, Przetaczek, Omółówek, Pierty, Iwaniszki, Suchorzec, Sześciwólki, Wierzbiszki i Lizdejki.

To, że Suwalszczyzna jest wciąż zbyt mało doceniana przez ludzi z innych terenów Polski, jest w jakiś sposób zrozumiałe. Ktoś, kto nie widział tej ziemi, nie może się nią przecież zachwycić.

Zwykle bardziej interesują nas miejsca odległe, wolimy jechać na wycieczkę w góry, nad morze czy za granicę kraju. To, co już znamy, co nam bliskie, wydaje się mało atrakcyjne.

„Niestety, zawsze szukamy obrazów daleko za sobą, przed sobą nigdy koło siebie. Jest urok w obcej stronie, a swoją tak się osłucha, opatrzy, spospolituje, że wręście stracimy dla niej uczucie podziwienia, jakieśmu mu winni, a nawet poznać się z nimi bliżej zaniedbujemy jedynie dlatego, że machinalnie, materialnie znamy je aż do znużenia”¹ pisał Kraszewski.

Dlatego warto pokazywać wszystkim Suwalszczyznę na wszelkie możliwe sposoby, odkrywać ją na nowo. Razić okolicznym pięknem, strzelać kolorytem

¹ Kraszewski J.I., *Wspomnienia Wołynia, Polesia i Litwy*. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1985

The Colours of Suwałki Region

The history and culture of the local people, winding rivers, multitude of lakes, forests and open vistas contribute to the diversity and colour of the land. All enhanced by a rich palette of colours and scattering of all the elements picturesquely in the landscape. Its place names sound enchanting, too: Samle, Dowcień, Klonek, Ślepiec, Przetaczek, Omółówek, Pierty, Iwaniszki, Suchorzec, Sześciwólki, Wierzbiszki or Lizdejki.

The fact that Suwalszczyzna [Suwałki region] is still not appreciated enough by people from other Polish regions is in a way understandable: someone who has never seen this land can hardly praise it.

We are usually more interested in distant lands, and prefer to go to the highlands, to the sea or abroad. And the thing we know or which sounds familiar seems unattractive.

“Unfortunately, we always look for images far behind or away from us, never near us. There is a charm in a foreign land, while one’s own heard or seen so many times becomes so common that we lose all sense of wonder that we owe to it, and we neglect getting acquainted with it closer only because we automatically and physically become weary of knowing it.”¹ wrote Kraszewski.

Therefore, there is value in showing Suwalszczyzna to all with all possible means and let it be rediscovered. To

¹ Kraszewski J.I., *Wspomnienia Wołynia, Polesia i Litwy*. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1985

lokalnym, ogłuszać przestrzeń, fauną i florą miejscową.

Nie trzeba być historykiem, etnografem, czy artystą, by dostrzec walory tej części Polski. Na pewno jednak podstawowa wiedza o regionie pomoże wniknąć w lokalny koloryt. Wystarczy tylko słuchać uważnie i patrzeć.

Historycznie Suwalszczyzna jest specyficznym regionem. Warto jednak wspomnieć o kilku aspektach, które w jakiś sposób definiują to miejsce.

Zawsze dominowała tu wszechogarniająca przyroda. Człowiek od wieków mozolnie próbował wyryć na tej ziemi swój ślad. Karczował lasy i starał się wtopić w tło.

Jerzy Siemaszko, starszy kustosz Muzeum Okręgowego w Suwałkach, może opowiedzieć o „kulturze kurhanów zachodniobałtyjskich”. W rezerwacie „Cmentarzysko Jaćwingów” w Szwajcarii koło Suwałk znajdziemy wiele grobowców, skupisk kamieni, usypanych w formie okręgów, pod którymi spoczywają pradawni mieszkańcy tych ziem.

strike people with the beauty of its environs, attack with its local atmosphere, stun with its open vistas, local flora and fauna.

You don't need to be a historian, ethnographer or artist to perceive the values of this part of Poland. Undoubtedly, a basic knowledge of the region could help enter the local atmosphere. All you need is to look and listen carefully.

Historically, Suwalszczyzna is a unique region. It's worth mentioning a few of its aspects that define the place.

The all-encompassing nature has always dominated here. Throughout centuries, man has tried to leave his imprint on the land. Clearing the forests, he tried to blend in the surrounding landscape.

Jerzy Siemaszko, the senior curator at the Regional Museum in Suwalki, can tell you about the "West-Baltic Barrow Culture". The "Yotvingian Graveyard" in Szwajcaria, near Suwałki is a burial ground with many barrows, piles of stones arranged in a circular form under which rest the ancient inhabitants of the land.

A similar site, though practically unknown to a wider public can be found (and is visible on satellite pictures) on Lake Białe Filipkowskie. The characteristic stone mounds have become deeply embedded in our local landscape, both literally and metaphorically, a proof of it can be found in one story: A local farmer busy with his regular toil, when asked about barrows or graves affirmed that there were none in the neighbourhood. At least, he said he didn't know of any, and he had been living here since his

Podobne miejsce, choć zupełnie chyba nieznanne, można odnaleźć (nawet na zdjęciach satelitarnych) nad jeziorem Białym Filipowskim. Charakterystyczne wzgórki kamienne mocno wtopiły się w nasz lokalny krajobraz dosłownie i w przenośni, o czym może świadczyć pewna historia. Miejskowy rolnik, zajęty swym codziennym trudem, zapytany o kurhany, grobowce, stwierdził, że w okolicy na pewno ich nie ma. Przynajmniej on o nich nic nie wie, a mieszka tu od urodzenia (tak jak i jego ojciec zresztą). Okazało się, że kurhany tu były... i to bliżej niż myślał. Zaledwie kilkadziesiąt metrów od jego domu, ale przecież to zwykłe „kamienice”, które były od zawsze.

Przed wiekami królowali tu Jaćwingowie, przez niektórych badaczy zaliczani do plemion pruskich. Do dziś możemy oglądać pozostałości po ich grodziskach. Na wzniesieniach między jeziorami budowano ośrodki grodowe, a jedno z najbardziej okazałych znajduje się na Górze Zamkowej koło Szurpił. Wzmianki o tym miejscu znajdziemy także w kronikach krzyżackich.

W tym niezwykłym miejscu pracują czasem grupy archeologów, którzy na podstawie wykopalisk starają się dociec jak wyglądało życie dawnych mieszkańców.

Za początek badań o mieszkających tu Jaćwingach, uznaje się publikację z 1935 roku - Romana Jakimowicza, ale to profesor Jerzy Okulicz-Kozaryn, w drugiej połowie ubiegłego wieku, poprowadził na tych terenach szczegółowe badania

birth (just like his father). As it turned out the barrows there were... and closer than he had thought. Just a few dozen yards from his home, but they were obviously just "heaps of stone" that had always been there.

Centuries ago the land belonged to the Yotvingians whom some historians classify as one of Prussian tribes. The remains of their hill forts can still be seen today. They built their fortified settlements on hills situated among lakes, one of the most sumptuous specimens is Góra Zamkowa [Castle Hill] near Szurpiły. The settlement was also recorded by Teutonic chronicles.

This unusual site is occasionally a place of work of groups of archaeologists who conduct here excavations trying to recreate the way of life of the ancient inhabitants of the settlement.

The beginning of the research of the local Yotvingians dates back to the 1935 publication by Roman Jakimowicz, but it is only professor Jerzy Okulicz-Kozaryn who conducted detailed excavations on the site trying to shed some light on the darkness of the early Middle Ages.²

The results of archaeologist's efforts, also those from later years, are exhibited in the Yotvingian Exhibition in Szurpiły. A visit to the exhibition and direct contact with the finds and a model of the settlement can be a good start to a trip around the Castle Hill, along the Yotvingian trail.

² Engel M., Iwanicki P., Iwanowska G., Sobczak C., *Grodziska Jaćwieży w perspektywie badań Działu Archeologii Bałtów Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie*. [in:] *Grodziska Warmii i Mazur. Stan wiedzy i perspektywy badawcze*. ed. Zbigniew Kobyliński, Prace Instytutu Archeologii UKSW, Warszawa-Zielona Góra 2013

Kurhan grobowy w rezerwacie „Cmentarzysko Jaćwingów” w Szwajcarii koło Suwałk
A burial mound in the „Yotvingian Graveyard” reserve, Szwajcaria near Suwałki

próbując rozświetlić mroki wczesnego średniowiecza.²

Efekt pracy archeologów, także tych pracujących w późniejszych latach, eksponowany jest w Izbie Jaćwieskiej w Szurpiłach. Bezpośredni kontakt z zabytkami i obejrzenie makiety samego grodziska może być początkiem wycieczki wokół Góry Zamkowej – szlakiem Jaćwingów.

Tego typu ośrodków grodowych było na Suwalszczyźnie co najmniej kilka: w Osinkach, Malinówce, Rowelach, Przejmie Wielkiej, czy w Mieruniszkach. Jednak to gród w Szurpiłach był tym najokazalszym, chociażby z racji położenia. Otoczony trzema jeziorami: Szurpiłami, Jęglówkiem i Tchliczyskiem, kilkoma liniami wałów był niemal nie do zdobycia.

Rekonstrukcja grodu na Górze Zamkowej
aut. M. Sokolowski, fot. H. Stojanowski
A model reconstruction of the fortified settlement on
Zamkowa Góra [Castle Hill], author: M. Sokolowski,
photo: H. Stojanowski

² Engel M., Iwanicki P., Iwanowska G., Sobczak C., *Grodziska Jaćwieży w perspektywie badań Działu Archeologii Battów Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie*. [w:] *Grodziska Warmii i Mazur. Stan wiedzy i perspektywy badawcze*. Pod red. Zbigniewa Kobylińskiego, Prace Instytutu Archeologii UKSW, Warszawa-Zielona Góra 2013

There are at least a few similar sights in Suwalszczyzna: Osinki, Malinówka, Roweł, Przejma Wielka and Mieruniszki. But the site in Szurpiły is the most impressive, also for its location. Surrounded by three lakes: Szurpiły, Jęglówek and Tchliczysko and a few lines of ramparts, the stronghold was almost impossible to capture.

They say Yotvingians were a belligerent folk and their plundering expeditions reached as far as Lublin which of course met with angry reprisals of their neighbours trying to curtail such raids.

The neighbours' frustrated reaction led finally to the downfall of the tribe. Yotvingians had to yield to the expansion of the Teutonic Knights and decimated fled from the land. The relics of their habitation are not only the archaeological finds or those ploughed out by the local farmer, but also words, place names still used by the local population that amaze visitors to the region with their sound.

The abandoned settlements were swallowed by forests where only animals reigned, and only after many years the land became again an object of colonization. This advanced from two directions: Lithuania and Mazovia. It is evidenced in the Lithuanian sound of some local place names and the characteristic "lisp" of older inhabitants³. This characteristic linguistic phenomenon can be clearly heard in Stefania Stojanowska's story about the rue, a herb with a symbolic meaning in the local lore:

³ The dialect pronunciation known as „mazurzenie” shows in the replacement of affricates: sz, cz, ż with corresponding dentals: s, c, z (e.g. desc, skoła). Except when derived from palatalized r.

Ponoć Jaćwingowie byli walecznym plemieniem, a w swych łupieżczych wyprawach potrafili dotrzeć aż pod Lublin, co oczywiście musiało wzbudzać wściekłość wśród sąsiadów, którzy mocno pragnęli ukrócić takie rejzy.

Frustracja sąsiadów doprowadziła w końcu do upadku plemienia. Jaćwingowie musieli poddać się ekspansji krzyżackiej i zdziśnięci na zawsze opuścili te tereny. Po tym plemieniu zostały jednak nie tylko relikty z wykopalisk, wyorane przez miejscowego rolnika, ale także słowa, nazwy miejscowe, które wciąż funkcjonują wśród lokalnej społeczności, a zadziwiają swą formą nowoprzybyłych.

Opuszczone grody zarosły puszcza, w której królowały zwierzęta i dopiero po wielu latach nastąpiła ponowna kolonizacja tych ziem. Przebiegała ponoć z dwóch kierunków, z Litwy i z Mazowsza. Dowodem jest chociażby to, że wiele nazw miejscowych ma brzmienie litewskie, a starsi mieszkańcy wiąż charakterystycznie „mazurzą”³. To zjawisko językowe najlepiej odda przykład wypowiedzi Stefanii Stojanowskiej, która opowiedziała o rucie, roślinie symbolicznej w tradycyjnych obrzędach.

Cało zimę ona zielona. Ona jegby w ogródku rośnie, ale jus jeg wesele się ma, to każda dziewczyna bierze w donicke i do mieszkania to rute niesie. W lecie to tak normalnie, pudzie do ogrodu i urwie, bo jona tam jest, a w zimie, to jus musi młoda zapas mieć, bo wstyd na cało wioskę będzie.

³ Wspominane „mazurzenie”, to wymowa zamiast sz, cz, ż - s, c, z (np. desc, skoła). Jednak nigdy nie mówito się „bieze”, bo rz się mazurzy.

Cało zimę ona zielona. Ona jegby w ogródku rośnie, ale jus jeg wesele się ma, to każda dziewczyna bierze w donicke i do mieszkania to rute niesie. W lecie to tak normalnie, pudzie do ogrodu i urwie, bo jona tam jest, a w zimie, to jus musi młoda zapas mieć, bo wstyd na cało wioskę będzie.

Członek grupy rekonstrukcyjnej „Pera Sudinai – Synowie Jaćwieży” nad rzeką Samlanką w Wigierskim Parku Narodowym

A member of the „Pera Sudinai - Synowie Jaćwieży” reconstruction group on the Samlanka in the Wigry National Park

The local dialect, just like its material heritage ranks among historical monuments of Suwalszczyzna.

A visible trace of human activities in the region is the Camaldolese Monastery towering over Lake Wigry, the building which became a kind of a symbol for the whole of Suwalszczyzna. The land around used to be the hunting ground of Polish and Lithuanian rulers. The first record of a king's sojourn here comes from Jan Długosz's chronicles who recorded Władysław Jagiełło's stay on the Wigry Island in 1418. Over time, a hunting lodge was built.

Język gwarowy, tak samo jak rzeczy materialne, jest zabytkiem Suwalszczyzny.

Wyraźnym śladem działań człowieka jest górujący nad tonią Jeziora Wigry klasztor kamedułów, który stał się niejako symbolem Suwalszczyzny. Tu przybywali wcześniej władcy Polski i Litwy na polowania. Pierwszą wzmiankę o pobycie króla znajdziemy w kronikach Jana Długosza, który odnotował w 1418 roku, pobyt na wigierskiej wyspie Władysława Jagiełły. Z czasem pobudowano tu dwór myśliwski.

Król Jan Kazimierz w drugiej połowie XVII w. przekazał te ziemie kamedułom, którzy z wyspy zrobili... półwysep⁴ i wybudowali klasztor. Nie bez znaczenia dla tych terenów jest właśnie działalność kolonizatorska zakonu, który wszak przyczynił się do powstania Suwałk, a klasztor jest widocznym stemplem postawionym na Suwalszczyźnie.

Klasztor w Wigrach o poranku
Wigry Monastery at dawn

In the late 17th century, King Jan Kazimierz donated the land to the Camaldolese monks who turned the island into... a peninsula⁴ and built the monastery. The monks' colonizing activities are of great importance for the development of the land, they contributed to the foundation of Suwałki and the monastery itself became a permanent mark on the map of Suwalszczyzna.

The ruins of the palace of Ludwik Michał Pac in Dowspuda are a rare local example of a lay historical monument. Standing in front of the surviving Neo-Gothic portico, you can only imagine what the original design by Enrico Marconi himself (very fashionable at the time Italian architect) looked like.

Not far away from Dowspuda lies the village of Szkocja whose name comes from... the Scottish settlers hosted in the past by Count Pac. It is they who persuaded the local peasants to abandon the

⁴ Ambrosiewicz M., *Dobra wigierskie*. Wyd. „Hańcza”, Suwałki 2009

⁴ Ambrosiewicz M., *Dobra wigierskie*. Published by „Hańcza”, Suwałki 2009

Ruiny pałacu Ludwika Michała Paca w Dowspudzie, są jednym z nielicznych zabytków świeckich na tych ziemiach. Gdy stoi się przed ocalałym neogotyckim portykiem, to można sobie wyobrazić jak niegdyś prezentowało się to miejsce, za którego wygląd odpowiadał sam Henryk Marconi (niezwykle modny w owym czasie architekt włoski).

Nieopodal Dowspudy położona jest miejscowość Szkocja, która swą nazwę zawdzięcza mieszkańcom tam... Szkotom korzystającym z gościnności Paca. To właśnie oni przekonali miejscowych chłopów do porzucenia trójpolówki na rzecz płodozmianu.

Hrabia Ludwik Michał Pac wpisał się na karty historii regionu nie tylko jako racjonalizator rolnictwa, ale także jako inicjator reform społeczno – gospodarczych.

Wielkich zmian na tych terenach byłoby zapewne jeszcze więcej, gdyby nie udział Paca w powstaniu listopadowym, co w efekcie doprowadziło do emigracji hrabiego i konfiskaty jego majątku. Wśród miejscowej ludności wciąż krążą legendy o zasługach tego, który był „wart swego pałacu”, tak jak i o jego ucieczce przed carskimi żołnierzami tajnymi tunelami.

Suwalszczyzna była też areną wielu potyczek. Przez te tereny przetaczały się armie, których dowódcy mieli często ambitne plany.

Gdzieś między Filipowem a Mieruniszkami, w 1656 roku, odnotowano jedną z bitew podczas wojny ze Szwedami. O tym fakcie wspominał Aleksander

three-field crop rotation in favour of the sequential cropping.

Count Ludwik Michał Pac is remembered in the local history not only as an innovator in agriculture, but also for initiation of socio-economic reforms.

The number of innovations would have probably been much greater if not the Count's participation in the November Uprising which cost him exile and confiscation of his estates. The local population still continues to tell legends about the merits of the man who was “worth his palace”, e.g. about his narrow escape from the Tsarist soldiers through the secret tunnels he built.

Suwalszczyzna was also an arena of many battles. The land was often crossed by armies whose leaders had ambitious plans.

And so, in 1656, the area between Filipów and Mieruniszki became a battlefield during the Swedish wars. The fact was recorded in Aleksander Potuński's now cult book *“Wędrówki po guberni augustowskiej w celu naukowym odbyte”* [Wanderings in Augustów Gubernya for Research Accomplished] referred to very often by local historians.

An oak still growing between Przebród and Żyliny is, according to the local lore, the tree under which Napoleon himself used to rest while heading towards

Portyk pałacu Paca w Dowspudzie
The portico of Pac's palace in Dowspuda

Dowspuda, Centrum Obsługi Turysty w zabytkowej kordegardzie
Tourist Service Centre in the historical Guard House, Dowspuda

Połujański w kultowej już dzisiaj książce „Wędrówki po guberni augustowskiej w celu naukowym odbyte”, a miejscowi historycy wielokrotnie w swych pracach wracają do tego wydarzenia.

Między Przebrodem i Żylinami rośnie jeszcze dąb, pod którym, według miejscowych przekazów odpoczywał sam Napoleon zmierzający ku swojej kłęsce pod Moskwą. Być może dlatego Andrzej Wajda, związany przecież z Suwalszczyzną, właśnie tu filmował przemarsz wojsk napoleońskich do ekranizacji „Pana Tadeusza”.

Również obie wojny światowe napiętnowały Suwalszczyznę. W krajobraz wpisało się wiele cmentarzy pierwsz wojennych, w tym jeden z największych na tych terenach, w Rutce. Podczas wędrówek rowerowych w okolicach Jeleniewa możemy ujrzeć osobliwe wzniesienie na planie koła, składające się z czterech zmniejszających się tarasów. Dopiero

Plan zdjęciowy ekranizacji „Pana Tadeusza”
w reż. Andrzeja Wajdy
(koto Smolnik, w dali jezioro Jaczno)
A film set from „Pan Tadeusz” directed by Andrzej
Wajda (Smolniki, in the background Lake Jaczno)

his disastrous Russian campaign. Perhaps, it's one of the reasons why Andrzej Wajda, himself related to Suwalszczyzna, filmed here the passage of the Napoleonic army in his screening of the epic “Pan Tadeusz”.

Also two world wars have left their marks on Suwalszczyzna. The local landscape is dotted with First World War military cemeteries, with the largest one in Rutka. If you set on one of the biking trails near Jeleniewo you may notice a curious mound build on a circular plan composed of four gradually decreasing terraces. Only after reading the text on the information board will you realize that it is the resting place of 560 German and 1534 Russian soldiers buried here.

Suwalszczyzna was also a place where two armies clashed during the Second World War⁵. The earth preserves relics of the battles still excavated by fans of history, as well as partly buried trenches and destroyed shelters. Many of the older inhabitants still remember being forced to work on the construction of the fortifications and trenches.

Many of the post-German fortifications are still visible in the Suwałki land. The most developed were those near Przerośl and along the Rospuda - in Raczki, Filipów and Bakalarzewo, the latter probably the best preserved complex made available to visitors.

Culturally, Suwalszczyzna has always been a melting pot of religions and nations.

⁵ Buczyński S., *Suwalszczyzna 1939–1944*. Oficyna Wydawnicza EPOKA, Warszawa 1991.

umiejscowiona tam tablica uświadamia znaczenie tego miejsca. Pochowano tu ponad 560 żołnierzy niemieckich i 1534 rosyjskich.

Suwalszczyzna była miejscem, gdzie podczas II wojny światowej wielokrotnie ścierały się dwie armie⁵. Po tych bataliach zostały okruchy w ziemi, wciąż wydobywane przez pasjonatów historii, częściowo zasypane okopy i zniszczone schrony. Wielu starszych mieszkańców może opowiedzieć historię jak w czasie wojny okoliczna ludność zmuszana była do pracy przy budowaniu umocnień i okopów.

Na terenie ziemi suwalskiej odnajdziemy szereg umocnień ponemieckich. Najbardziej rozbudowane położone są w okolicach Przerośli i wzdłuż linii rzeki Rospudy - w Raczkach, Filipowie i w Bakalarzewie, chyba najlepiej zachowanym kompleksie udostępnionym dla zwiedzających.

Kulturowo Suwalszczyzna była swobodnym tygłem, w którym mieszały się religie i narody.

Na jednym ze spotkań z młodzieżą, suwalski historyk - Andrzej Matusiewicz, przypomniał pewien fakt, fenomen na skalę chyba nawet światową. W Suwałkach, przy jednej ulicy, płot w płot, znajdują się cmentarze katolików, ewangelików, prawosławnych, staroobrzędowców, Żydów i muzułmanów.

Z takimi wyznaniem mieliśmy do czynienia na Suwalszczyźnie. Oczywiście huragan historii zrobił swoje, powyracał porządku i zależności, ale po dziś

⁵ Buczyński S., *Suwalszczyzna 1939–1944*. Oficyna Wydawnicza EPOKA, Warszawa 1991.

Cmentarz z I wojny światowej w Rutce
The First World War cemetery in Rutka

Schron w Bakalarzewie
Shelter in Bakalarzewo

During one of his meetings with young people, a historian from Suwałki - Andrzej Matusiewicz reminded about one fact that seems phenomenal, perhaps, even on a global scale. A Catholic, Protestant, Orthodox, Old Believers', Jewish,

dzień w naszym krajobrazie spotkamy pozostałości po wspomnianych przedstawicielach różnych religii i nacji.

W sercu Suwalskiego Parku Krajobrazowego, w Wodzitkach, zobaczyć można molenę staroobrzędowców, odłamu prawosławia. Przedstawiciele tego wyznania byli zmuszeni opuścić ziemie ojców, ponieważ w XVII nie przyjęli reform patriarchy moskiewskiego. Część z nich osiedliła się na Suwalszczyźnie w wsiach: Wodzitki, Pogorzelec, czy Buda Ruska. W wyniku przemian kulturowych mniejszość ta niestety zanika, ale nawet dziś, nad brzegiem Czarnej Hańczy, można skorzystać z czarnej bani, tradycyjnej dla starowierców charakterystycznej sauny bez komina.

Suwalszczyzna znajdowała się pod zaborem rosyjskim, dlatego przybywali tu urzędnicy i wojskowi zmieniając także wizualnie miasta i wsie. Szereg budynków garnizonowych i sakralnych z charakterystycznej cegły powstało właśnie w tym czasie. Po odzyskaniu niepodległości i wyjeździe Rosjan, budynki często zmieniały swoje przeznaczenie. Zmieniła się rezydująca armia, a cerkwie przestawały się w kościoły.

W Raczkach możemy natknąć się na ciekawe znalezisko, tablicę kamienną z nieistniejącej już cerkwi. Wryto na niej datę śmierci żony Karcowa, rosyjskiego zarządcy dóbr Paca z Dowspudy.

and Muslim cemeteries are located in Suwałki fence to fence, in one street.

They show the denominations of the past inhabitants of Suwalszczyzna. Of course, the gales of history left its mark here, too, destroying the social order and dependencies, but our landscape still shows the vestiges of the once existing here religious and ethnic communities.

A molenna (temple) of Old Believers, a splinter group of Orthodox Church, stands in the middle of the Suwalski Landscape Park, in Wodzitki. The followers of this denomination were forced to leave their homeland in the 17th century following the reforms of the Patriarch of Moscow. Part of them settled in Suwalszczyzna, in the villages such as: Wodzitki, Pogorzelec, and Buda Ruska. As a result of cultural transformation this ethnic minority is today, unfortunately, disappearing, but you can still take advantage of the black banya, the traditional Old Believer's style sauna without a chimney.

Suwalszczyzna used to belong to the Russian partition and therefore a place of stay of Russian governmental and military officers who also changed the appearance of local towns and villages. A number of garrison and church built in the characteristic brick appeared at the time. After the restitution of the Polish state, many of the buildings often changed their use. Garrisons changed armies, churches changed denominations.

An interesting find was discovered in Raczki, a stone tablet from a non-existent Orthodox church. It bears the date of

W czasie II wojny światowej, Niemcy - kolejni najeźdźcy, kazali zburzyć miejscową cerkiew wybudowaną przez rosyjskich zaborców. Pozostały tylko piwnice, w której spoczywało ciało Zofii Karcowej. Miejscowi zgodnie wspominają, że jej trumna była przynajmniej w części przeszklona i można było dostrzec niemal idealnie zabalsamowane ciało. Kolejne zawirowania historii sprawiły, że to wchodzący do Raczek żołnierze radzieccy splądrowali groby swoich krajanów. Dziś po cerkwi nie ma śladu, a pęknięta tablica przeleżała ukryta pod gankiem jednego z domów.

To znalezisko, a może bardziej konteksty, pokazują jak burzliwa była historia Suwalszczyzny.

Na Suwalszczyźnie mieszkają także przedstawiciele mniejszości litewskiej. Bliskość granicy i przenikanie kultur wpływa oczywiście na wiele aspektów życia. To tu miesza się nazwy miejscowe, czy legendy, chociażby o pięknej Jegli i bogu Żaltisie, wężu zamieszkującym w głębinach jeziora. Historia ta funkcjonuje po obu stronach granicy nieznacznie się tylko różniąc. Próbę spisania miejscowych legend podjął Janusz Kopiciał w książce „Legendy, podania i baśnie Suwalszczyzny”.

W świecie kultury i sztuki zastąpili urodzeni w Suwałkach: pisarka Maria Konopnicka, malarz Alfred Wierusz Kowalski, reżyser Andrzej Wajda, twórca bohatera kreskówki – Reksia, Lechośław Marszałek, czy Leszek Aleksander Moczulski, autor tekstów znanych piosenek.

the death of the wife of Kartsov, an administrator of Pac's estate in Dowspuda.

The church built by the Russian occupant was demolished during the Second World War by another occupant - German one. Only its cellars with the remains of Sophia Kartsova survived. The local residents share the conviction that her coffin was at least partly made of glass under which one could see her ideally embalmed body. Another twist of fate caused that the Russian soldiers who entered Raczki again plundered the graves of their countrymen. Nowadays, there is no trace of the former Orthodox church, and the broken tablet survived hidden under the porch of a neighbouring house.

This find, or perhaps, more its complex contexts, show how stormy the history of Suwalszczyzna used to be.

Suwalszczyzna is also inhabited by a Lithuanian ethnic minority. The proximity of the border and blending of cultures obviously influence many aspects of the local life. Blended are local place names or legends, just like the legend of the beautiful Eglė and god Žaltys, a snake living in the depths of a lake. The story is popular on both sides of the border, differing only in some details. Janusz Kopiciał has undertaken the task of collecting local legends in his "Legendy, podania i baśnie Suwalszczyzny" [Legends, and fairy tales of Suwalszczyzna].

Among the famous writers and artists born in Suwałki may be mentioned: writer Maria Konopnicka, painter Alfred Wierusz Kowalski, film director Andrzej Wajda, author of Reksio cartoons Lechośław Marszałek, and lyricist and au-

Tablica poświęcona Zofii Karcowej z nieistniejącej cerkwi w Raczkach
Sophia Kartsova's tablet from the demolished Orthodox church

Molenna staroobrzędowców w Wodzitkach
(Suwalski Park Krajobrazowy)
Old Believer's molenna (temple) in Wodzitki
(Suwalski Landscape Park)

Krajobrazowo i geograficznie można się wzruszać pośród drzew przybranych w wiele odcieni wiosny, lata, jesieni i zimy. Bez trudu można spotkać tu łosia lub łanię, a i pomniejszych gatunków ssaków i ptaków jest bez liku. Dostojny orzeł szybujący nad tonią Wigier nie jest rzadkością, a bardziej wytrwali mogą spotkać także rybołowa.

Przedstawiciele fauny i flory doskonale wpisują się w specyficzny krajobraz ukazując niespotykaną prawie nigdzie indziej różnorodność.

W okolicy wsi Udryn i Szypliszki naukowcy z Państwowego Instytutu Geologicznego na głębokości 365 metrów odkryli wieczną zmarzlinę, jedyne takie miejsce w Europie, znane na Syberii czy Alasce. To może zatem tłumaczyć nasz specyficzny mikroklimat i fakt, że tak często wspominają o Suwałkach prognozy pogody.

Zima i zimno na zawsze przylgnęły do tej części Polski. Suwalszczyznę zresztą ukształtował lodowiec. Ukształtował... czyli stworzył jeziora morenowe, rynnowe i wytopiskowe, dotożył do tego moreny denne, czołowe i boczne, rynny subglacjalne, ozy, kemy, sandry, doliny zawieszane i drumliny... Przyniósł (i zostawił) także mnóstwo kamieni gdzieś ze Skandynawii, tworząc głazowiska... Niezwykle hojny był zatem ten stan skupienia, ale znajomość takich terminów, nie jest wszystkim potrzebna, by docenić krajobraz Suwalszczyzny. Dlatego nie dziwi zachwyt nad tym miejscem Lityńskiego, Miłosza czy Wojtyły, bo ma tu co

thor of popular songs Leszek Aleksander Moczulski.

One can easily feel moved by the local landscape and its geography when you find yourself among the trees clad in all hues of spring, autumn and winter. You can easily spot here an elk or a hide as well as numerous smaller species of mammals and birds. A stately eagle hovering over the surface of Lake Wigry is not an uncommon sight, and more persistent observers can also spot an osprey.

Representatives of the local fauna and flora perfectly fit the unique landscape showing unprecedented almost anywhere else diversity.

The only European location of a phenomenon common in Siberia and Alaska - permafrost - was discovered by researchers from the National Institute of Geology in the neighbourhood of the villages of Udryn and Szypliszki at the depth of 365 meters. This could account of the unique microclimate of our land and the fact that Suwałki features so often in the weather broadcasts.

Winter and cold have become emblematic features of this part of Poland. Suwalszczyzna was sculpted by glaciers, anyway. Sculpted... which means they created moraines, troughs and kettle lakes, added basalt, and terminal moraines, subglacial troughs, eskers, kames, sandar, hanging valleys and drumlins... They also brought (and left here) a multitude of stones, creating boulder fields somewhere from Scandinavia... The glacier was very generous, but knowledge of the terminology above is not necessary to appreciate the values of the landscape

robić każdy, naukowiec i poeta. Wystarczy tylko stanąć, rozejrzeć się i chłonąć.

Na terenie powiatu suwalskiego, obejmującego swym zasięgiem najpiękniejszą część Suwalszczyzny, można wskazać ponad 100 jezior różnej wielkości i głębokości. Jest to liczba naprawdę imponująca.

Znajdziemy tu jeziora rozległe, z licznymi zatokami i wyspami (jak Wigry), głębokie do granic możliwości (jak Hańcza) lub długie i wąskie (jak Bolesły). Charakterystyczne są też suchary, bezdopływowe śródleśne jeziora, które z góry wyglądają jak porozrzucane po lesie oczy odbijające w swej toni niebo.

Turystycznie Suwalszczyzna jest także bardzo atrakcyjna. Jednak mimo wielu walorów region jest wciąż niedoceniany. Mamy do czynienia ze swoistą sprzecznością, bo z jednej strony atutem jest brak skomasowanej turystyki, a z drugiej strony chciałoby się, żeby jak najwięcej osób doświadczyło obcowania z Suwalszczyzną.

Suwalszczyznę można poznawać przede wszystkim aktywnie: pieszo, konno, na nartach i rowerach. Niezliczone szlaki, o różnych stopniach trudności, także te po Suwalskim Parku Krajobrazowym i Wigierskim Parku Narodowym, zapewnią niezapomniane wrażenia.

Woda jest wpisana w charakter Suwalszczyzny i pewnie niemal wszyscy w Polsce tak to sobie kojarzą. Liczne jeziora pozwalają żeglować latem i zimą (na jachtach, windsurfingu, kajtach, bojerach). Wielką popularnością cieszą się wciąż Wigry, akwen trudny, ale niezwykle

Suchar Wądotek w Wigierskim Parku Narodowym
Suchar Wądotek (humic lake) in the Wigry National Park

of Suwalszczyzna. Lityński's Miłosza's or Wojtyły's praises for the land come as no surprise, considering any researcher or poet can easily find here a subject matter for their work. It's enough just to stop, look around and absorb.

The district of Suwałki, covering with its boundaries the most beautiful part of Suwalszczyzna, boasts 100 lakes of differing size and depth. Quite an imposing number.

You can find here broad lakes, with numerous bays and islands (like Lake Wigry), deep to the limit (like Lake Hańcza) or long and narrow ones (like Lake Bolesły). Special are also "suchary", mid-forest humic lakes that viewed from above look like eyes of the forest reflecting the sky.

Touristically, Suwalszczyzna is an attractive destination. In spite of its advantages the region is still not appreciated enough by tourists. We deal here with a certain contradiction: on the one hand its advantage lies in the scarcity of

urozmaicony i malowniczy. Nad Jeziorem Szelment przez cały rok można jeździć na nartach, zimą na zjazdowych, a latem na wodnych, korzystając z profesjonalnego wyciągu.

Jeziora kojarzą się także z kąpielą, odpoczynkiem na plażach, nad wodą z piaszczystym dnem. Dla amatorów wypoczynku rodzinnego przeznaczone są kąpieliska strzeżone przez ratowników. Ci, którzy wolą mniej uczęszczane miejsca i dzikie plaże, znajdą swoiste enklawy nad brzegami porośniętymi lasem.

Także wędkowanie wśród porannych mgieł dostarcza mnóstwo satysfakcji. Znaczący temat mogą korzystać z całej gamy odmian tej formy rekreacji, z wędkarstwa muchowego, spinningowego, splotnikowego, czy podlodowego. Rzeki i jeziora zamieszkują liczne gatunki ryb, czasem rzadko spotykane gdzie indziej, a ich występowanie tłumaczą miejscowe legendy, jak chociażby ta o siei wigierskiej, przyniesionej w odmęty Wigier przez samego diabła⁶.

*Spływ kajakowy na Rospudzie
Kayaking on the Rospuda*

package tourism, on the other you wish more people could enjoy the experience of Suwalszczyzna.

The region is best explored in an active way: during hiking, riding, skiing or biking tours. Unforgettable impressions are guaranteed by the multitude of trails of various levels of difficulty, including those crossing the Suwalski Landscape Park and Wigry National Park.

Water is the element inscribed in the picture of Suwalszczyzna, and probably most Poles associate the region with this element. Numerous lakes are great sailing grounds in summer and in winter (yachting, windsurfing, kitesurfing and iceboating). Lake Wigry still enjoys greatest popularity, though a difficult one, it is an extremely varied and picturesque lake. Lake Szelment can be enjoyed whole year round for skiing: downhill skiing in winter and water skiing in summer using a professional ski cable.

The lakes are obviously associated with swimming, relaxation on the beaches and swimming over their sandy bottoms. Special beaches with a lifeguard service are available for family holiday-makers. Those who prefer a less frequented places and wild beaches will find special enclaves on the banks of forested lakes.

Angling amidst morning mists can also provide a lot of satisfaction. Expert anglers can practice a whole gamut of their favourite sport: fly-fishing, spinning, float angling or ice fishing. The local rivers and lakes are a habitat to many species of fish, including rare species not found anywhere else, whose origin

Miłośnicy nurkowania mogą odwiedzić Hańczę, najgłębsze jezioro w Polsce i jedno z nielicznych, w którym widoczność jest dobra także w okresie letnim. Nie dziwi zatem zainteresowanie szkół nurkowych z całego kraju tym kultowym akwenem, a podwodne eskapady należą do niemal obowiązkowych.

Naturalne granice wyznaczają rzeki, niejako krwiobieg Suwalszczyzny. To właśnie wzdłuż rzek osiedlali się pierwsi mieszkańcy tych ziem. Płynąca wciąż woda dzieli świat na pół, na to co po lewej i na to co po prawej, na to co już było i co dopiero będzie. Rzeka jest nieodzowna, bo wciąż płynie. Warto się czasem zanurzyć w jej nurcie i popłynąć przez całą Suwalszczyznę.

Wpisane w herb Powiatu Suwalskiego rzeki, umożliwiają spływanie kajakami. Malownicza Czarna Hańcza, bardziej wymagająca Rospuda, czy wreszcie mało znana Szeszupa dostarczają wielu wrażeń wciąż nowym amatorom tego sportu.

Tradycje lotnicze tego regionu kultuwuje Suwalska Szkoła Lotnicza, która oferuje kursy, szkolenia na niemal wszystkim, co lata (szybowce, parolotnie, samoloty i spadochrony). Z punktu widzenia pilota, teren ten jest nie niezwykle atrakcyjny, ponieważ nie ma tu tylu formalnych ograniczeń lotu, co w bardziej uprzemysłowionych częściach naszego kraju.

Suwalszczyzna sprzyja uprawianiu sportów zimowych. Specyficzny klimat sprawia, że śnieg utrzymuje się tu dłużej niż w innych częściach Polski. Dla

explain local legends like the popular legend concerning the Wigry lavaret brought here allegedly from abroad by the devil himself⁶.

The enthusiasts of diving may wish to visit Lake Hańcza, the deepest lake in Poland and one of the few with good water transparency even in summer. It is no wonder that most diving schools from all over Poland are interested in this cult lake and an underwater expedition is almost a must.

The natural boundaries of the region are its rivers that form also a kind of its blood circulation system. It is along these rivers that the first inhabitants of the region settled. Its running waters divide the world into two halves: into the left and right, into the things to come and things past. A river seems far-out because it keeps flowing. It is worth sometimes to dip into it and follow its current, crossing the whole of Suwalszczyzna.

The rivers featuring in the coat of arms of Suwałki District can be used for kayaking. The picturesque Czarna Hańcza, the much more demanding Rospuda or the little known Szeszupa offer new experiences to enthusiasts of the sport.

The Suwałki School of Aviation continues local aviation traditions offering training and courses of flying on practically anything that can fly (gliders, paragliders, airplanes and parachutes). From a pilot's point of view, the area is very attractive as there are fewer formal restrictions to flying characteristic to more industrialized parts of the country.

⁶ Kopciał J., *Legends, podania i baśnie Suwalszczyzny*. Published by Hańcza, Suwałki 1997

*Czarna Hańcza za Sobolewem
The Czarna Hańcza outside Sobolewo*

tego w miejscu przedwojennej szkoły szybowcowej, na Górze Jesionowej nad Jeziorem Szelment, powstał wspomniany już ośrodek do uprawiania sportów zimowych z licznymi wyciągami, także dla najmłodszych.

Jak się zatem okazuje w pięknym otoczeniu można nauczyć się latania, żeglowania, nurkowania, jazdy konnej, narciarstwa zjazdowego i biegowego, a wszystko u wykwalifikowanych i certyfikowanych instruktorów.

Kochający las i jeziora mogą spacerować po Wigierskim Parku Narodowym, lub wybrać się na przejażdżkę kolejką wąskotorową, którą kiedyś zwożono pnie okazałych sosen do miejscowego tartaku. Zwolennicy otwartych przestrzeni wybiorą zapewne Suwalski Park Krajobrazowy, uznany przez znany periodyk za jeden z 7 cudów Polski. W tym najstarszym parku krajobrazowym w naszym kraju można podziwiać pozostałości po działalności lodowca lub ruszyć na szlak

Suwalszczyzna is an attractive region for the fans of winter sports. Its specific climate causes snow to remain here longer than in other parts of Poland. It is also the reason behind the construction of the new winter sports centre on Jesionowa Hill, on Lake Szelment. Built on the site of a former gliding school, it offers many ski lifts, including small ones for children.

So, in this beautiful countryside you can learn to fly, sail, dive, ride horses, ski either downhill or cross-country, and always under the supervision of qualified and certified instructors.

The fans of forest and lakes can take a walk in Wigry National Park or a trip on the Wigry Narrow-Gauge Railway that once used to transport pine logs to the local lumber mill. The fans of open vistas will certainly choose the Suwalski Landscape Park ranked by a popular magazine among one of the 7 wonders of Poland. This oldest landscape park in Poland offers sightseeing of the glacial features of the land or a trip along the Castle Hill trail with lessons on the ancient history of the region.

One can observe a marked change in the way the values of the land are presented. This can be noticed in the new and modernized museums (Wigry Museum in Stary Folwark, Regional Museum and Maria Konopnicka Museum in Suwałki) and their emphasis on the attractiveness of their exhibitions. New biking trails and theme trails are being developed.

The tripoint of the borders of Poland, Lithuania and Russia has been turned

wokół Góry Zamkowej i poznać zamierzoną historię tych ziem.

Wyraźnie widoczna jest także zmiana podejścia do pokazywania walorów Suwalszczyzny. Wystarczy wspomnieć o powstałych i modernizowanych muzeach (Muzeum Wigier w Starym Folwarku, Muzeum Okręgowym i Muzeum Marii Konopnickiej w Suwałkach) gdzie szczególny nacisk położono na atrakcyjność ekspozycji. Tworzone są nowe ścieżki rowerowe i szlaki tematyczne.

Z trójstyku granic Polski, Litwy i Rosji uczyniono atrakcję turystyczną. Dzięki technologii możemy pomachać z tego miejsca do ludzi na drugim końcu świata.

Mówić o Suwalszczyźnie nie jest łatwo, szczególnie wtedy, kiedy ma się do niej emocjonalny stosunek. Jak opowiedzieć o zjawiskowości tej ziemi... słowem trudno, szczególnie wtedy, gdy nie jest się poetą. Może zatem pokazać... Fotograficznie.

„Opowiedzieć zdjęciami Suwalszczyznę” mogą najlepiej ci, którzy są nią przesiąknięci, którzy zdeptali ją wzdłuż i wszerz szukając skończonych obrazów. Ci, którzy tropią nieustannie z ziemi, z powietrza i spod wody przemijalność pór roku, zabarwioną lokalnym kolorytem.

Warto spojrzeć na Suwalszczyznę oczami jej miłośników...

Hubert Stojanowski

Muzeum Wigier w Starym Folwarku
Wigry Museum in Stary Folwark

into a tourist attraction. Using modern technology you can greet from the place people around the world.

It is not easy to talk about Suwalszczyzna, especially when you are emotionally attached to it. How can you describe its phenomenal appearance ... difficult, unless you are a poet. Perhaps, we shall then show that ... in pictures.

“A Tale of Suwalszczyzna in Pictures” can be best told by those who are themselves steeped in it, who have crossed it up and down looking for a definite picture. Those who hunt constantly from the ground, air and water the transitory nature of seasons coloured with the local scenery.

It is worth to take a look at Suwalszczyzna with the eyes of its enthusiasts...

Hubert Stojanowski

Trójstyk granic w Bolciach
Border Tripoint at Bolcie

Wiosna
SPRING

*Dolina Rospudy to piękne, zielone, cenne przyrodniczo tereny, niezwykle atrakcyjne dla koneserów spotkań z naturą
The Rospuda Valley - beautiful, green, and first of all, wild and unspoilt area, a must-see attraction for nature lovers*

Powrót żurawi zwiastuje wiosnę
Returning cranes announce spring

Przylaszczki
Hepatica nobilis

*Schrony w Bakalarzewie są częścią umocnień wzdłuż dawnej granicy Polski z Prusami
Military shelters in Bakalarzewo, part of the fortifications along the former Polish-Prussian border*

*Kościół Trójcy Przenajświętszej w Raczkach wzniesiony w latach 1766 - 1823
Most Holy Trinity Church in Raczki from 1766-1823*

*Kościół w Filipowie pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny
Church of the Assumption of the Blessed Virgin Mary in Filipów*

*Portyk neogotyckiego Pałacu Paca w Dowspudzie, wybudowanego w latach 1820-1827
przez Ludwika Michała Paca, generała wojsk polskich i napoleońskich
The portico of the Pac's Palace in Dowspuda, built in 1820-1827 by Ludwik Michał Pac,
general of the Polish and Napoleonic armies*

Rzeka Czarna Hańcza
The Czarna Hańcza River

Rzekotka drzewna
European tree frog

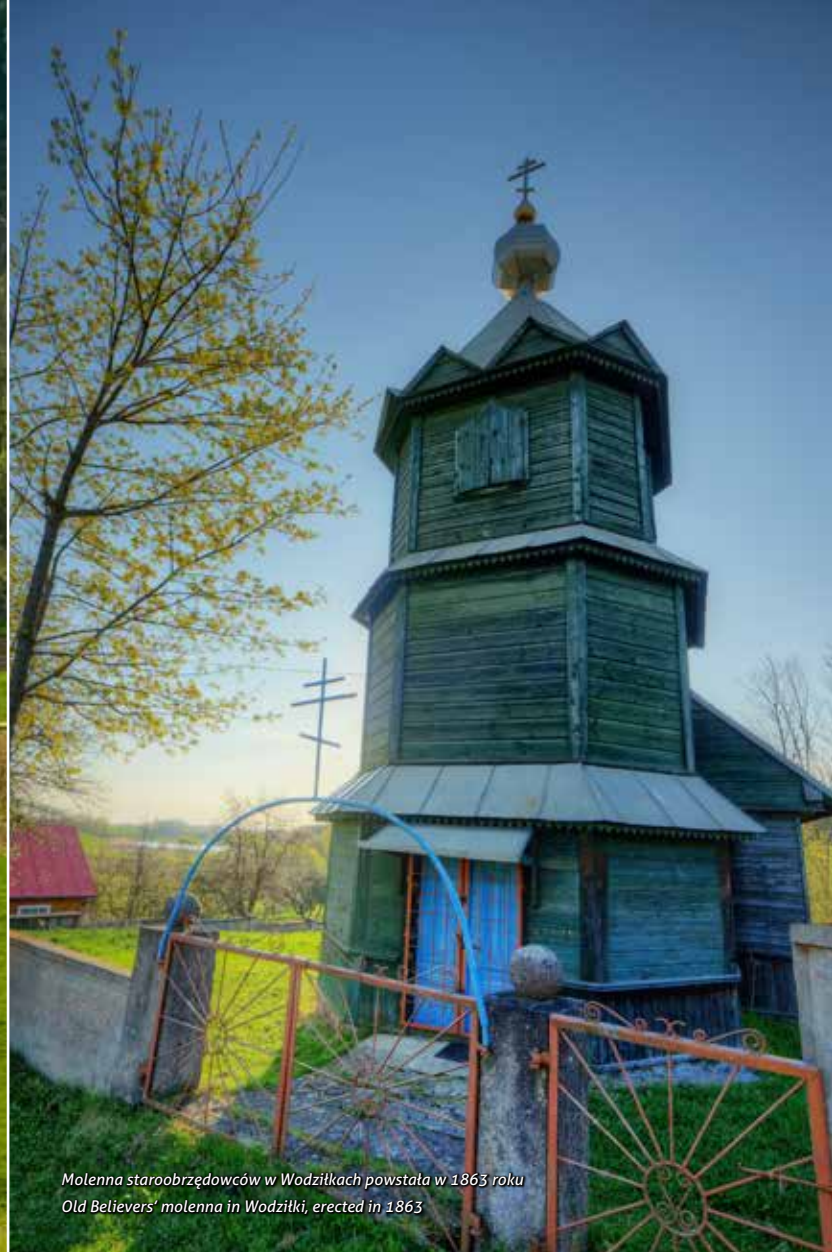
Staw żółty, Suwalski Park Krajobrazowy
Turtle Pond, Suwalski Landscape Park

Spiw Czarna Hańcza
The Czarna Hańcza River

Wodzilki w Suwalskim Parku Krajobrazowym
Wodzilki, Suwalski Landscape Park

Molenna staroobrzędowców w Wodzilkach powstała w 1863 roku
Old Believers' molenna in Wodzilki, erected in 1863

Hańcza, chałupa Klejmonta z ok. 1880 r.
Klejmont's cottage from ca. 1880

Bogate zdobienia w architekturze ludowej
Richly ornamented folk architecture

*Puszcza Augustowska jest największym kompleksem leśnym w naszym kraju
Augustów Primeval Forest - the largest forest complex in Poland*

*Dudek
Hoopoe*

*Dziki
Wild boars*

*Sasanka otwarta
Pasqueflowers*

*Okolice wsi Wodzitki
Environs of Wodzitki*

*Smolniki, Wilcze Jary
Wilcze Jary [ravines], Smolniki*

*W upalne dni jelenie szukają wytchnienia w wodzie
Red deer in the cool of water on a hot summer day*

*Obuwik pospolity
Lady's slipper orchid*

Zimorodek
Kingfisher

Łabędzie
Swans

Jezioro Kopane
Lake Kopane

Norka amerykańska
American mink

Trzmiel ogrodowy jest jednym z ponad 20 gatunków trzmieli spotykanych na Suwalszczyźnie
Garden bumblebee, one of twenty species of bumblebees found in Suwalszczyzna

Panorama z punktu widokowego w Smolnikach
A view from a vantage point in Smolniki

Lato
SUMMER

Jeziro Szurpity z widoczną wyspą Pustelnia
Lake Szurpity, visible island of Pustelnia

Suchar Wielki – Wigierski Park Narodowy
Suchar Wielki [humic lake] in the Wigry National Park

Rosiczka okrągłolistna jest rośliną owadożerną
Round-leaved sundew, a carnivorous plant

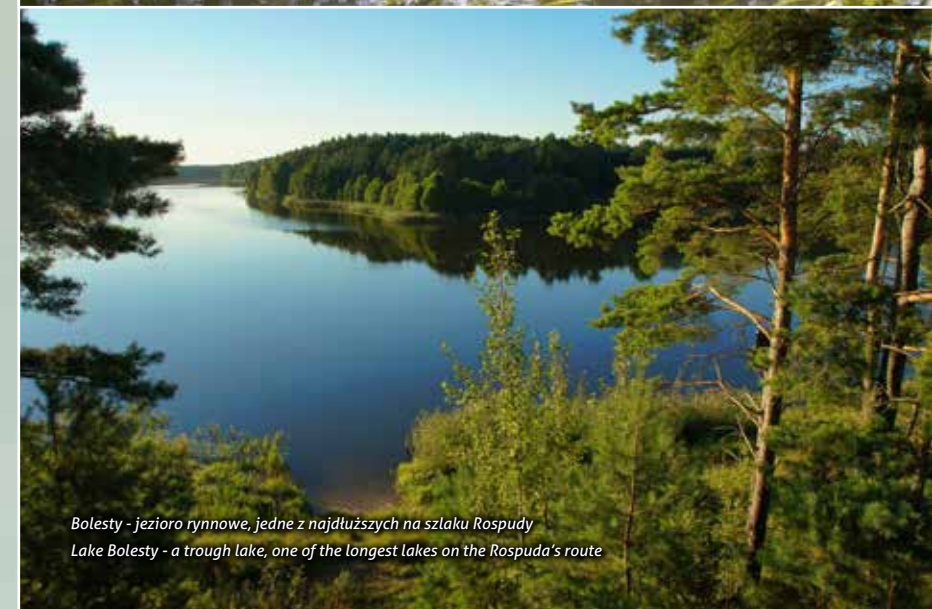
Rohatyniec nosorożec należy do największych europejskich chrząszczy
European rhinoceros beetle, one of the biggest European beetles

*Jezioro Garbaś jest jednym z dziewięciu jezior, które łączy swoim nurtem rzeka Rospuda
Lake Garbaś, one of the nine lakes connected by the crossing them Rospuda River*

*Rzeka Rospuda w okolicy Raczek
River Rospuda near Raczki*

*Bolesty - jezioro rynnowe, jedne z najdłuższych na szlaku Rospudy
Lake Bolesty - a trough lake, one of the longest lakes on the Rospuda's route*

*Jezioro Okrągłe na szlaku Rospudy
Lake Okrągłe on the Rospuda's route*

*Jezioro Wigry to akwen ceniony przez miłośników żagli
Lake Wigry, highly valued by fans of sailing*

*Jarmark Wigierski
Wigry Fair*

Kruszczyk błotny
Marsh Helleborine (orchid)

Dolina Rospudy zwana również „Storczykową Doliną”
The Rospuda Valley known also as „The Orchid Valley”

Stoplamek Ruthego
Narrow-leaved marsh orchid

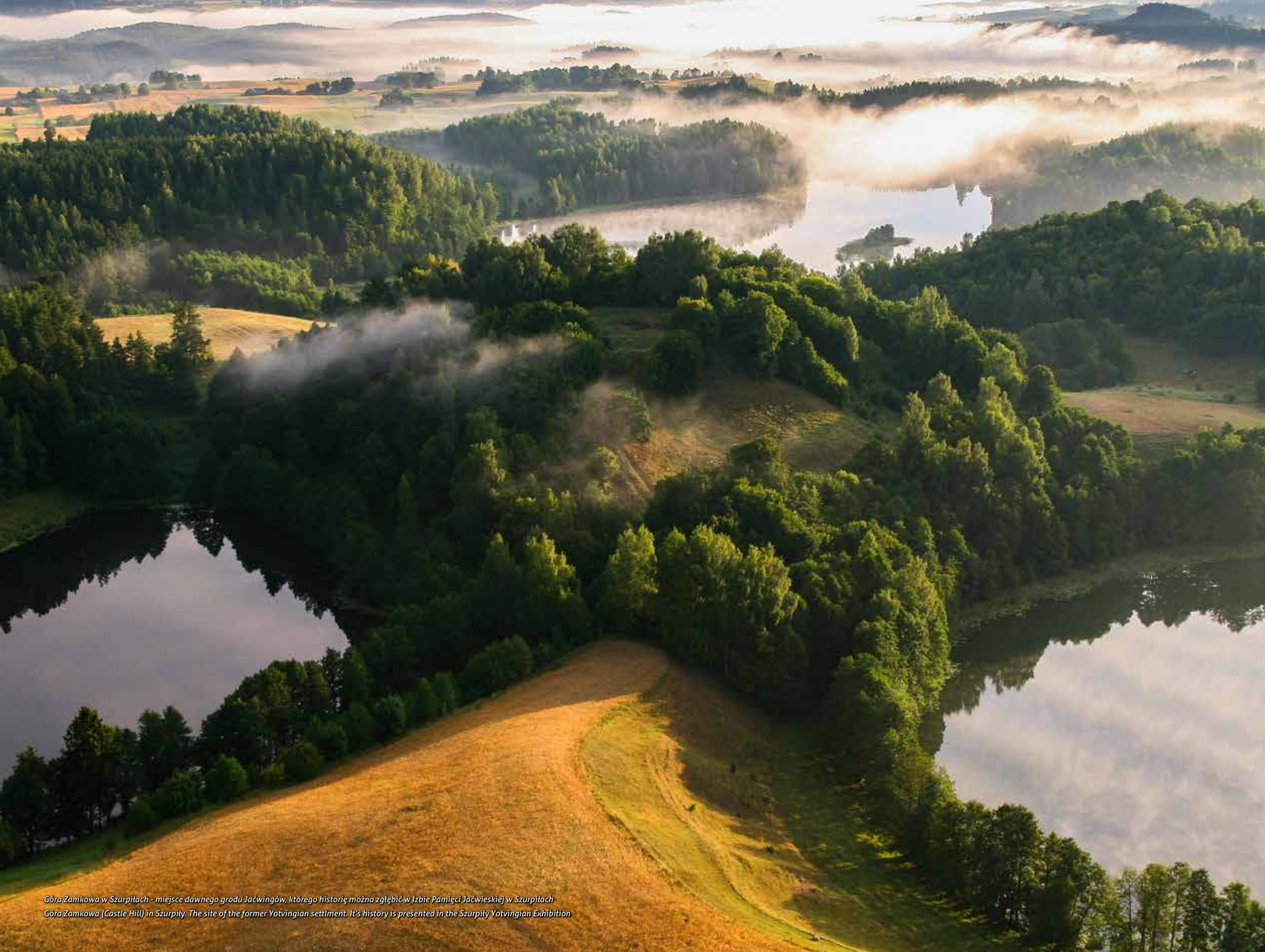
Kruszczyk rdzawoczerwony
Royal Helleborine (orchid)

Miodokwiat krzyżowy. Jest to jeden z najrzadziej spotykanych gatunków.
Musk orchid. One of the rarest species

*Oczka wodne to częsty element pejzażu Suwalszczyzny
Kettle lakes are a common feature of Suwalszczyzna's landscape*

*Góra Zamkowa w Szurpiałach - miejsce dawnego grodu Jaćwingów, którego historię można zgłębić w Izbie Pamięci Jaćwieskiej w Szurpiałach
Góra Zamkowa (Castle Hill) in Szurpity. The site of the former Yotvingian settlement. It's history is presented in the Szurpity Yotvingian Exhibition*

*Głazowisko Łopuchowo
Łopuchowo boulder field*

*Jeż europejski
European hedgehog*

*Jaszczurka zwinka
Sand lizard*

Najgłębsze jezioro w Polsce – Hańcza, miejsce kultowe dla środowiska nurkujących
The deepest lake in Poland – Lake Hańcza. A cult place for fans of diving

Smolniki

Jeziora Kojle i Perty
Lakes Kojle and Perty

Nurkowanie w jeziorze Staw
Divers in Lake Staw

*Jezioro Wigry - Cimochowizna
Lake Wigry at Cimochowizna*

*Miętusi
Burbot*

*Suwalszczyzna zachwyca nawet w czasie deszczu
Suwalszczyzna preserves its charm even when it rains*

*Suwalskie lasy to ekosystemy typowe dla borów nizinnych
The forest ecosystems of Suwalszczyzna are typical lowland coniferous forests*

*Wody Wiatrołuży złobią najgłębszą na obszarze Wigierskiego Parku Narodowego dolinę rzecznyą
The Wiatrołuża carving the deepest river valley in the Wigry National Park*

*Kuna domowa
Beech marten*

*Wilk jest największym drapieżnikiem Suwalszczyzny
Wolf - the biggest predator in the fauna of Suwalszczyzna*

Góra Cisowa
Góra Cisowa (Yew Hill)

Żurawie zwyczajne
Common cranes

Bocian biały
White stork

Ziemia suwalska to teren o charakterze typowo rolniczym
The region of Suwałki is typically agricultural in character

Zabytkowa aleja lipowa w Dowspudzie prowadząca do pozostałości pałacu gen. hr. Ludwika M. Paca (I poł. XIX w.)
Historical linden alley leading to Count Pac's Palace (early 19c)

Dowspuda, Wieża Bociania
Stork's Tower, Dowspuda

Dożynki Powiatu Suwalskiego w Dowspudzie
Suwałki District Harvest Festival in Dowspuda

Jesień
AUTUMN

*Okolice miejscowości Szeszupka
Near the village of Szeszupka*

Widok z Zamkowej Góry na Górę Cisową
A view of from Góra Zamkowa [Castle Hill] on Góra Cisowa [Yew Hill]

*Okolice miejscowości Udziejek
Near the village of Udziejek*

Pokamedulski zespół klasztorny w Wigrach to obowiązkowy punkt w planie każdego turysty na Suwalszczyźnie
The Post-Camaldolese Monastery in Wigry is a must for all visitors to Suwalszczyzna

Zatoka Stupiańska na jez. Wigry
Stupiańska Bay, Lake Wigry

Przystań w Starym Folwarku
Marina in Stary Fowark

*Wszystkożerny borsuk dokłada wszelkich starań aby zgromadzić tłuszcz, dzięki któremu przetrwa najtrudniejszy zimowy czas
Omnivorous badger makes every effort to accumulate fat to survive harsh winter time*

*Rykwisko jeleni jest jednym z najwspanialszych momentów, jaki odbywa się w przyrodzie
Deer rutting season offers one of the most wonderful spectacles in nature*

*Rzeka Szeszupa zaczyna swój bieg w Suwalskim Parku Krajobrazowym
The Szeszupa beginning its run in the Suwalski Landscape Park*

*Ruiny kościoła ewangelickiego w Mieruniszkach, teren dawnych Prus Wschodnich
Ruins of an Evangelical church in Mieruniszki, formerly East Prussia*

*Młody okoń
A young perch*

*Czarna Hańcza w granicach Wigierskiego Parku Narodowego
The Czarna Hańcza flowing inside the Wigry National Park*

*Na obszarze Puszczy Augustowskiej gniazduje 12 gatunków ptaków szponiastych takich jak jastrząb gołębiarz
Augustów Forest is the habitat of 12 species of nesting birds of prey such as the northern goshawk*

*Perkoz dwuczuby zamieszkuje niemal wszystkie jeziora Suwalszczyzny
Great crested grebe lives in almost all lakes of Suwalszczyzna*

*Tamy bobrowe są stałym elementem suwalskiego pejzażu
Beaver dams are a common feature of the local landscape*

An aerial photograph of a winding river, the Czarna Hańcza, flowing through a dense forest in winter. The river is partially frozen, with snow-covered banks and patches of ice. The trees are mostly bare, and the overall scene is serene and cold. In the top left corner, there is a blue graphic element consisting of several overlapping semi-circles and a larger blue shape that frames the text.

Zima
WINTER

Niegdyś bobrów w Polsce niemal w ogóle nie było. Obszar Suwalszczyzny, po II wojnie światowej jako pierwszy został skolonizowany przez te zwierzęta
The beaver was once almost completely extinct in Poland. The species was the first animal to colonize Suwalszczyzna after the Second World War

*Nazwa „polski biegun zimna” nie jest dla Suwalszczyzny przypadkowa
Suwalszczyzna’s nickname „the Polish Pole of Cold” is not accidental*

Wędrując po Suwalszczyźnie często napotkać można przydrożne kapliczki i krzyże
Touring Suwalszczyzna you often see roadside chapels and crosses

Pozostałości starego młyna w Turtulu
Ruins of an old mill in Turtul

Oz turtulski
Turtul esker

*Osrodek narciarski na Górze Jesionowej. Z tej góry w okresie międzywojennym latały szybowce
The Skiing Centre on Góra Jasionowa. In the inter-war period the hill was used for gliders*

Góra Cisowa zwana Suwalską Fudżijamą, jest symbolem Suwalskiego Parku Krajobrazowego
Góra Cisowa [Yew Hill] often called „Polish Fujiyama” is a symbol of the Suwalski Landscape Park

Uszátka – sowa zamieszkująca doliny rzeczne oraz tereny śródpolne ze starodrzewiem
Long-eared owl nesting in river valleys and in old woods located between fields

Stupie, jezioro Wigry
Stupie, Lake Wigry

Rzeka Szeszupa
The Szeszupa River

Rzeka Czarna Hańcza
The Czarna Hańcza River

*Zima nie zawodzi na Suwalszczyźnie
You can always count on winter in Suwalszczyzna*

*Łoś jest największym przedstawicielem jeleniowatych w naszym kraju
Elk - the largest species of deer family in Poland*

Do piękna suwalskiego pejzażu przyczynił się przed kilkunastoma tysiącami lat lodowiec skandynawski.
Masy kolejno następujących zlodowaceń rzeźbiły, niszczyły, napierały, formowały

Suwalszczyzna owes its beauty to the Scandinavian glacier. Over a dozen thousand years ago,
successive massive glaciations carved, destroyed, pressed forward and formed the land

W Hańcy nawet zimą odbywają się nurkowania techniczne
Technical diving practice continues on the Czarna Hańcza even in winter

Góry Sudawskie
Góry Sudawskie [Sudawskie Hills]

Dzięki wysiłkowi ludzkich rąk, stosy usuniętych z pól głazów zdobią obecnie zagony polne
Boulders removed from the fields by the effort of local farmers adorn now ridges of the fields

Bojery - żeglarstwo na lodzie
Ice-boating - sailing on ice

Pokamedulski zespół klasztorny w Wigrach
The Post-Camaldolese Monastery complex in Wigry

Zespół parkowo-palacowy w Dowspudzie to jeden z najcenniejszych zabytków architektury świeckiej Suwalszczyzny
The park and palace complex in Dowspuda is one of the most valuable monuments of secular architecture of Suwalszczyzna